

Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

A/S Foki på Lade

Av Jacob Kjos-Hanssen

Teksten i denne artikkelen er utdrag fra ”**God mat i generasjoner**” av Jacob Kjos-Hanssen - jubileumbok for Trondhjem Preserving AS utgitt i 1998 da firmaet var 100 år..

Jacob Kjos-Hanssen var driftsingeniør og senere fabrikkssjef ved Trondhjem Preserving i mer enn 40 år.

Ved utbruddet av 1.verdenskrig (1914-1918) var det høykonjunktur i Norge, og en rekke industriforetak ble satt i gang. Ikke minst var markedet for norsk fiskehermetikk stort, og en rekke fabrikker i denne bransjen ble opprettet langs hele kysten.

Her i byen var A/S Trondhjem Preserving Co den eneste fabrikken i sitt slag fram til utbruddet av 1. verdenskrig.* Dette var med på å skape interesse for bransjen blant byens forretningsmenn og ga nok ”appetitt” på å forsøke å kopiere den vellykkede fabrikken på Buran

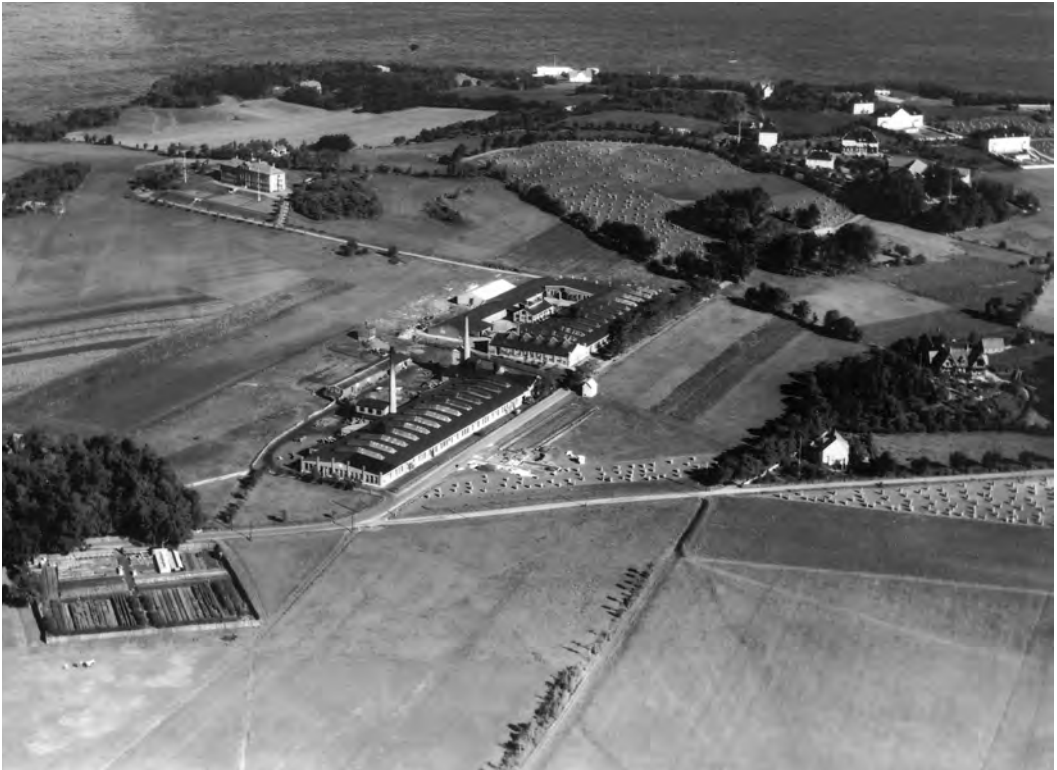
A/S Trondhjem Preserving Co (T.P.C) ble stiftet 8. november 1898. Aksjekapitalen var kr 105 000. Tomt ble kjøpt fra eiendommen ”Lykkens Prøve” på Lademoen. Produksjonen startet 24. februar 1900. Da var det bygd en fabrikkbyg-

ning på 40 x 15 m i 3 etasjer, kjeller og loft. Produkter i starten var kjøttsuppe, kjøttkaker og kjøttboller, turproviant (reserveproviant), diverse produkter av vilt, fugl og fisk. Produksjonen var basert på leveranse til handelsflåten og hvalfangst, armeen og ekspedisjoner til arktiske områder.

14. november 1914 kom en del av byens forretningsmenn sammen og besluttet å danne et selskap med det formål å starte en konkurrerende ”Conserve Fabrik”. Tanken om å skape, etter datidens mål, et kjempestort fabrikkanelgg hadde feng-

*. I Trondheim var det i 1918 seks hermetikkfabrikker. Det var A/S Trondhjem Preserving Co, A/S Trondhjem Canning and Export Co på Buran, A/S Konserv på Baklandet, A/S North Atlantic Ltd i Ulstadløkkvegen, A/S Foki på Lade og sardinfabrikken på Rønningssletta.

Flyfoto fra august 1936. Langs Østmarkveien ligger A/S Foki, og i forlengelsen av denne bygningen ligger bygningen til Trondhjem Emballagefabrik som Norsk Bøttefabrikk (Nobø fra 1940) overtok i 1928. Bakerst til venstre er Sjømennenes aldershjem (opprettet i 1928), og bakerst til høyre er Østmarka sykehus (opprettet 1919). Trærne til venstre i forgrunnen er parken på Lade gård.
Foto: Widerøes Flyselskap. Kopi fra Universitesbiblioteket i Trondheim.

Initiativtakerne var: Consul Joh. F. Bratt, Consul Andreas Moe, fabrikkeier og fhv. statsråd Bernhard Brønne, skipsmegler Trygve Jørgensen, disponent Leif Spørck, grosserer Ivar Lykke, grosserer P.O. Jenssen, direktør Bull Simonsen, disponent Lorentz D. Klyver, grosserer L. Borchgrevink-Peersen, o.r.sakfører Collin-Hansen, Henrik Paulssen og Oscar Albrecht, sistnevnte fra Bergen.

Av aksjekapitalen på kr. 400 000,-, tegnet innbyderne seg for kr. 193 000,-, med 193 aksjer à kr. 1000,-. Som garantist for å få tegnet det resterende beløp påtok en agent ved navn Svele seg dette mot en godtgjørelse av kr 2000,- samt 2% provisjon. Agent Svele tilhørte firma Svele & Andersen i Kristiania, et firma som hadde påtatt seg å selge den kommende produksjonen av fiskehermetikk på Østlandet og i Agder-fylkene.

Foki i 1935. På bildet ser vi ved veggen formann Wilhelmssen på Foki. Mannen med hesten er Petter Sætherhaug, damen på sykkel er Sara Johansen, Rosenvingesgt.

Bildet er fra arkivet til A/S Trondheim Preserving Co.

Det var som vi ser ingen bank eller finanshus som sto som garantist for den resterende tegning av aksjekapitalen som ble fullført på tross av dette.

Som disponent ble ansatt herr Oscar Albrecht og til direksjon ble valgt o.r.sakfører Collin-Hansen, konsul Bratt og P.O. Jenssen. Hermetikkfabrikken fikk navnet Foki som er forbokstavene i "Fisk- og KjødhermetikIndustri"

Det ble samtidig planlagt en emballasjefabrikk i nær tilknytning til hermetikkfabrikken under navnet "Trondhjem Blikemballagefabrik". Her var Bergen bliktrykkeri sterkt økonomisk involvert,

mens trondhjemmerne bare kom inn med beskjedne aksjeposter.

Samlet byggeflate for begge fabrikkene var ca. 9000 kvm, og av Holst på Lade gård ble det kjøpt 43 mål tomt, vest for veien til Spandet, dvs. Østmarkveien, for kr. 50 000,-. Bebyggelsen på Lade var nokså beskjeden på den tiden, og det var fem år før Østmarka sykehus ble tatt i bruk (1919), så industrireisingen var absolutt synlig i landskapet.

For å få en enhetlig utbygging ble arkitekten for emballasjefabrikken, herr Schak Bull fra Bergen, valgt til å være utførende arkitekt for begge fabrikkene.

Disse ble bygd i en etasje, og hermetikk-fabrikken fikk en grunnflate på 125×35m med fasader i murstein. I taket var det overlys, 13 stk. hvert på 22×3m.

Graving, fundamentarbeid og etterplanering av tomten ble utført av Trondhjems Cementstøberi for kr. 61 244,08. Mur og pussearbeid gjorde O.A. Myrvold for kr. 39 697,80, og glassarbeidet ble utført av Andr. L. Riis for kr. 4 780. Takkonstruksjonene av stål ble dimen-

sjonert og levert av det tyske firma H.C.E. Eggers i Hamburg. På grunn av krig og dyrtid var det vanskelig å få levert dette til Norge, men ved hjelp av firmaets tyske forbindelser ble det funnet en tysk leverandør. Bygningene ble fullført og produksjonen kom i gang i 1916.

Problemer med å skaffe blikk, fyringskol og råstoff til produksjonen resulterte i røde tall i regnskapet, så starten var

Fra styreprotokollen til A/S Foki:

Aar **1916 den 13. april** avholdtes Direktionsmøte. Alle tilstede. Man besluttet at innkjøpe en av a/s Maskinagentur tilbudt lastebil forsaa-vidt man kunne faa kjøpt den og den var i helt prima stand. Pris ca. kr. 12,000.

Aar **1916 den 31. juli** avholdtes Direktionsmøte på Fokis kontor. Man besluttet at kontorcheffen skulde reise til Stavanger, for med personlig nærvær muliggjøre engasjement av bestyrerinde og andre arbeidersker, idet det har vist sig umulig her paa plassen at erholde det fornødne antall kvinder likesom øvet hjelp vil være av største betydning for produksjonen.

Man har ved korrespondance og avertissement hittil forgjæves forsøkt at faa arbeidersker fra Vestlandet.

Aar **1919 den 22/2** avholdtes direktionsmøte. 1. Man vedtok aarsberetning og aarsregnskap som følger:

Aarsberetning for driftsaaret 1918:

A/S Foki har som bekjent ikke maskineri for blikemballagefabrikation, da forutsætningen var, at Trondhjems Blikemballagefabrik, som ble bygger samtidig med Foki's fabrikkbygning, skulde forsyne Foki med emballage. Paa grund av krigen og følgende eksportforbud for blik i

de blikproduserende lande har tilførsel ikke fundet sted; alle anstrengelser om at komme til en ordning med de britiske myndigheter har været fruktesløse. Fra andet hold har det heller ikke været mulig aa faa kjøpt emballage. Som følge herav har dessverre vor fabrik ikke været i drift siden slutningen av december 1917.

Ved istandsættelse og eksport ev endel av beholdningen pr. nyttaar har man imidlertid opnaad en bruttoindtægt på varekonto av kr. 80.361,79, som delvis har dækket de løpende utgifter. Hadde man faat tillatelse til at eksportere ogsaa de resterende paa lager værende ca 3500 kasser, vilde formentlig regnskapet ha vist overskudd

Med krigens ophør er bliktilførselen atter kommet igang, og fabrikken har i disse dage paabegynt fabrikationen igjen.

Aar **1923 den 3. april** holdtes den aarlige generalforsamling, hvortil indkaldelse var overensstemmende med vedtægtene.

2. Paa grund av selskapets stilling, og da man staar foran en avvikling, anmodet generalfor-samlingen enstemmig den gamle direction at bli staaende.

ikke særlig oppløftende. Dessuten fikk firmaet et meget uventet problem dette året.

Det engelske konsulatet uttrykte meget bestemt at skulle firmaet Foki handle med England, - selge hermetikk og importere kol og blikk – måtte det ikke ha forbindelser med Tyskland, og ansatte med tysk bakgrunn måtte fjernes. Dette resulterte i at disponent Albrecht med sin tyske herkomst måtte slutte omgående. Han fikk en "fallskjerm" på kr.

20000,- (2,5 års lønn) og løfte om å komme tilbake når bedre tider meldte seg. I hans sted ble ansatt Hilmar Holgersen fra Stavanger som kontorsjef, mens direksjonens formann, o.r.sakfører Collin-Hansen ble direktør. I Bergen Bliktrykkeri var det òg forbindelser til Tyskland. Dette firmaets aksjer i Foki måtte selges til norske interesser, og Foki måtte kvitte seg med aksjene i Trondhjems Emballagefabrik.

FABRIKINSPEKTØREN	BERGEN den <u>23 Aug</u> 190 <u>9</u>
VESTLANDSKE OG NORDENFJELDSKE DISTRIKT	
	
<h2>Dispensation</h2>	
fra fabriktilsynslovens §§ 19 og 27 for hermetikfabrikker.	
<p>I skrivelse av 10. novbr. 1908 har Departementet for handel, sjøfart og industri be- myndiget undertegnede til at utfærdige en almindelig dispensation for hermetikfabri- ker i vestl. og nordenfj. distrikt saalydende:</p> <p>»Det tillates hermetikfabrikker i den saakaldte brislingsæson ved nedlægning av brisling og smaasild som sardiner i olje eller røkede sardiner i olje at anvende unge mennesker mellem 14 og 18 aar, som er utskrevet av folkeskolen, indtil 10 timer daglig, dog ikke før kl. 6 morgen eller efter kl. 10 aften. Dagen før søn- og helligdage maa de nævnte personer ikke beskæftiges længere end til kl. 8 aften.</p> <p>Denne tillatelse gjælder indtil videre og meddeles paa betingelse av, at vedkommende fabrik melder til det stedlige tilsyn, fra hvilken dag den begynder at benytte sig av tillatelsen.</p> <p>Det tillates likeledes indtil videre, naar forholdene kræver det, at utføre dampning og nedlægning av hermetiske matvarer indtil kl. 10 lørdag aften, og nedlægning og dampning av brisling og smaasild som sardiner i olje eller røkede sardiner i olje i tir mellem kl. 6 lørdag aften og kl. 6 søndag morgen.</p> <p>Denne tillatelse gjælder ikke lørdagene før de store høitider jul, paaske og pin, og gives paa betingelse av, at der efter kl. 8 lørdag aften kun anvendes personer over 18 aar gamle.«</p>	
Vestlandske og nordenfjeldske fabrikinspektorat	
Bernh. Rustad	

Fra overenskomst mellom Trondhjems Preserving og Den Norske Handelsbank:

A/S Trondhjem Preserving Co, Trondhjem, driver for regning Den Norske Handelsbank fra senest 1. august 1923 hermetikkfabrikerne FOKI Trondhjem og The North Atlantic Canning Co, i Trondhjem og Skjørn. Gamle beholdninger paa disse fabriker skal medtages i regnskapet for den nye drift efter nærmere overenskomst mellom Trondhjem Preserving Co, og banken.

Banken stiller den nødvendige kapital til driften av fabrikerne til disposisjon. Anslagsvis ansees en driftskapital på opptil 1/2 mill. kroner for mer end tilstrækkelig.

Trondhjem Preserving Co. administrerer og forestaar salget av produkterne. Den bærer alle utgifter til administration, d.v.s. handelsomkostninger, utgifter til reisende (en eller flere), samt kontorhold, og erholder herfor en provisjon av kr. 2,- pr. solgt kasse indtil et antall av 50.000, kr. 1.75 pr. kasse for de nærmeste 50.000 solgte kasser, og kr. 1.50 for det antall solgte kasser som overstiger 100.000. Trondhjem Preserving Co. har for nærværende en reisende i Syd-Amerika og vil ogsaa utsende en reisende til Syd- og Vest-Afrika og eventuelt andre land som f.eks. Kina, Indien og Australien. Den mulige salgspolisjon (maximum 2 1/2 %) som disse reisende maatte bli tilstaa, betales av den fabrik som produserte den solgte vare. Det samme gjælder provisjon til agenterne.

Trondhjem Preserving Co. oppretter eget bokholderi for hver av overnævnte fabrikers drift, Bokholderiet revideres av bankens revision.

Etterat overnævnte provisjon for administrasjon er betalt, og vanlige renter beregnet for driftskredittene i banken, samt en aarlig leieavgift betalt til banken med:

Kr. 15.000.- for FOKI,
 Kr. 9.000.- for North Atlantic i Trondhjem,
 Kr. 6.000.- for North Atlantic i Skjørn,

deles fortjænensten med 2/3 til banken og 1/3 til Trondhjem Preserving Co., likesom eventuelt tap bæres av banken og Trondhjem Preserving Co. i samme forhold. Nævnte administrationsprovisjon til Trondhjem Preserving Co., eventuel salgspolisjon til reisende, samt nævnte leie-avgifter til banken, er faste utgifter som maa komme i fradrag før fortjeneste eller tap kan beregnes.

Al nødvendig blikemballage skal kjøpes hos Trondhjems Blikemballagefabrik, saafremt Trondhjems Blikemballagefabrik leverer denne til samme pris hvortil Trondhjem Preserving Co. kan foreta indkjøp paa andet hold. Før indkjøp foretas paa andet hold skal dog konfereres med banken. I tilfelde indkjøp av blik da foretas paa andet hold, skal Trondhjems Blikemballagefabrik ha ret til at oparbeide blikket til konkurrerende priser.

Forsaavidt Trondhjem Preserving Co. kommer til at arbeide med sildhermetik samtidig for egen regning, er det forutsætningen, at alle ordres fordeles likt mellem de 4 fabriker.

Nærværende overenkomst gjælder for et tidsrom av et aar og fem maaneder fra 1. august, altsaa til 1. januar 1925. Den skal ikke være til hinder for at Den Norske Handelsbank i kontrakttiden med 6 maaneders forutgaende varsel kan sælge eller anvende paa anden maate en eller begge fabriker North Atlantic, Trondhjem og Skjørn, hvis der skulde melde sig anledning dertil.

Der tilføies, at dersom det mot formodning skulde vise sig at en eller begge North Atlantic Canning CO's fabriker paa en eller anden maate er i ustand, saaleses at der eventuelt maa større reparasjoner til, skal banken staa frit med hensyn til bortleie av paagjeldende fabrik.

Trondhjem 23. juli 1923

Den Norske Handelsbank. T.P.C
 Rognhaug (sign) N.E.Strøm (sign)

Dette bildet fra 1935 viser tredesalen. Uttrykket ”tredersker og leggersker” er faste uttrykk fra hermetikkindustrien, og annonser med disse to uttrykkene var vanlig i april og mai i Adresseavisen.

En trederske tredde småsild på teiner og rammer. To kvinner sto mot hverandre ved et høyt bord hvor et apparat med 22 spor var foran hver. En skjepe (20 l) nysaltet sild ble tømt på bordet mellom kvinnene, og raske fingre begynte å putte sild for sild på hodet ned i apparatet. Når 22 sild var på plass, ble en ståltein kjørt gjennom øyet på alle. Deretter ble teinen hengt på en ramme hvor det var plass til 26 teiner. Rammene ble så kjørt til en røkeovn.

Mennenes oppgave var å sørge for fisk til tredebordene og flytte de ferdige rammene til røkeovnene. Bildet er fra arkivet til A/S Trondheim Preserving Co.

1917 ble et godt år for fabrikkene. Det ble en omsetning på kr. 508 026,- med et netto overskudd på kr. 76 300,-, etter at foregående års underskudd var avskrevet. Det ble utbetalt et utbytte på 10%. I 1918 var det ingen produksjon p.g.a. sviktende råstofftilførsel.

I etterkrigstiden og i begynnelsen av 20-årene hanglet produksjonen videre uten

fortjeneste og uten særlig interesse fra eiernes side. En kan trygt si at oppstartingen og driften av det store fabrikkanlegget på Lade dessverre ikke ble som initiativtakerne hadde forventet. Entusiasmen og tanken bak en produksjon av holdbare matprodukter var nok større enn evnen til å drive slik industri, og dermed sviktet det økonomiske fundament som bedriften var grunnlagt på.

Bildet viser leggesalen på Foki i 1935. Røkte sardiner legges for hånd i esker, fra 6 til 36 stk., alt etter størrelsen på fisken. Etterpå gikk eskene til "avpasserne", dvs. noen kvinnlige kontrollører som så til at sardinene var pent lagt og at det ikke var sund fisk. Dersom det var slurvet arbeid, gikk eskene tilbake til leggereren (via kontrollmerket). Det var akkordarbeid og lite populært å få noe i retur. Timelønnen for kvinnene var ca. 70 øre, men på den annen side fikk ikke fabrikkens mer enn 6 øre for en eske sardiner ferdig emballert og levert Australia i 1934. Det gjaldt å passe på ørene!

Bildet er fra arkivet til A/S Trondheim Preserving Co.

I 1923 var det slutt med produksjonen, og A/S Trondhjem Preserving kom inn i bildet og leide lokalene for egen produksjon inntil 1927 da de kjøpte anleggene av Den norske Handelsbank for kr. 230 000. Tomta var på 22 000 kvm.

Samtidig kom Norsk Bøttefabrikk – senere Nobø – inn og overtok Trondhjem Emballagefabrik. Denne bygningen

brant imidlertid ned pinseaften i 1948. Av byggekomplekset fra 1915 er det bare Foki-bygningen som står igjen.

A/S Trondheim Preserving hadde sardinproduksjon på Buran. Etter overtakelsen av A/S Foki i 1927, øynet T.P.C sjansen til å få gjennomføre kongstanken om å bli stor i sardinproduksjonen. Fabrikkens var med sine 4000 kvm lan-

Bildet fra 1935 viser falsing d.v.s. påsetting av lokk. Piken legger lokk på esken, mannen setter esken på en plate inn i maskinen, trykker med foten på en pedal og drar i håndtaket med høyre hånd. Ved hjelp av 4 roterende falsehjul er lokket på plass på esken. Vanlig produksjon var 10 000 esker pr. dag pr. mann. Gjett om falseren hadde et kraftig håndtrykk!

På bildet sees 12 maskiner og 3 transportbånd, alt drevet med en motor (35 HK) med removerføring. I taket sees de samme stålkonstruksjonene som er i bygget den dag i dag.

Bildet er fra arkivet til A/S Trondheim Preserving Co.

dets største spesialfabrikk for sardinproduksjon. Nye maskiner ble satt inn slik at kapasiteten lå på vel 100 000 esker pr. dag. Likeledes ble nye emballasjemaskiner anskaffet. Det var stansemaskiner av ulike slag for produksjon av både esker og lokk.

A/S Trondhjem Preserving drev sardin- og kippersproduksjon* samt sin egen blikkemballasjefabrikk i Foki-bygget

fram til 1940/41 og fra 1948 til 1970. Antall ansatte var 100-150 personer.

Sardinene som Trondhjems-fabrikkene produserte, var betegnet som sildsardiner hvor råstoffet var småsild i størrelse 10-17 cm, - såkalt mussa. Det var forøvrig Frankrike og Spania som nektet Norge å bruke betegnelsen sardiner om norske produkter. Disse mente at "sardiner" var forbeholdt produkter av ekte

*. Kippers er varmrøkt sildefilet av stor- og vårsild nedlagt i boks.

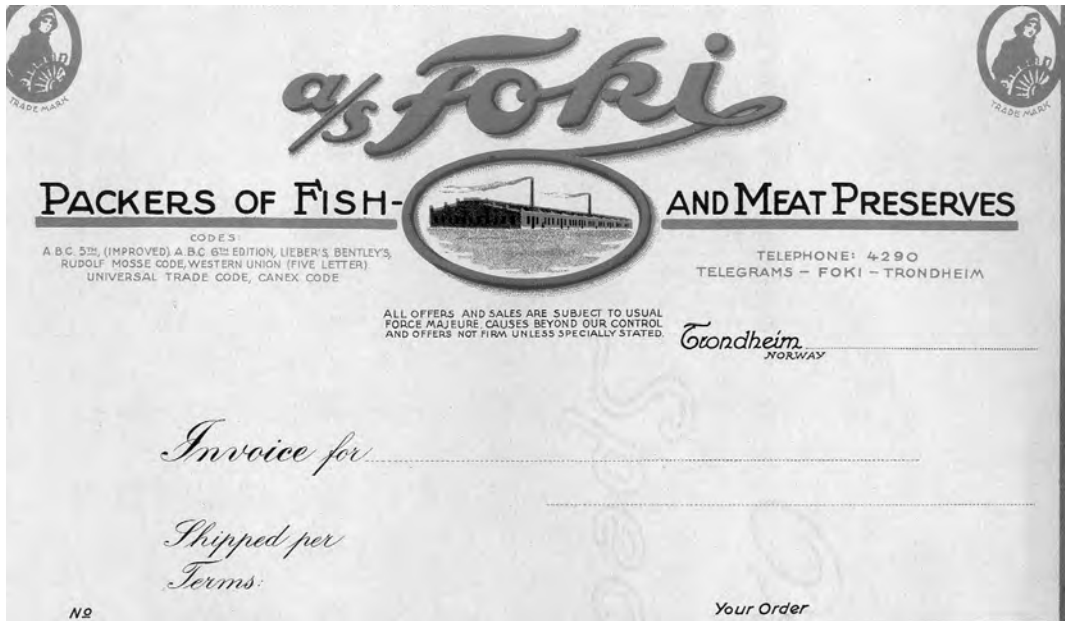
Brevhode fra 1930 med bilde av fabrikanleggene på Buran og A/S Foki. Bygningen til høyre i tegningen fra Buran er bygningen fra 1899, og bygningen til venstre er fra 1911 (arkitekt Joh. Osness). Salgskontoret i Hudson street i New York ble opprettet i 1927. Samtidig ble en fast reisende på Syd- og Mellom-Amerika ansatt.

sardiner som bare fantes i Middelhavsområdet, mens de norske produktene måtte ha betegnelsen brisling-sardiner (av brisling) og sild-sardiner av sildråstoff. Dette måtte Norge rette seg etter.

Under siste krig ble noe av bygningen rekvirert av tyskerne og brukt til lager. Den 125 m lange hovedbygningen lå i innflyvningssonen til flyplassen på Lade, og da et fly havarete i et nettinggjerd rundt fabrikkens, ble 25 m av bygningen sammen med fabrikkpipa revet. Trondhjem Preserving hadde produksjon av sildemballasje av sort blikk og aluminium i den sørlige enden av bygningen, og dette ble bl.a. produsert av Sverre Østhus og Oscar Nøstun.

Ved freden våren 1945 ble bygningen tatt i bruk som avlusningssted for tyske krigsfanger. De ble ført inn fra sørenden, der postkontoret er i dag, kledd av og desinfisert med DDT som var funnet å være meget effektivt, men som siden er forbudt p.g.a. dets store fare som miljøgift. Det kan også nevnes at Henry Oliver Rinnan av og til var til stede for å identifisere SS-folk. Disse ble så tatt hånd om i fabrikkens tilfluktsrom, hvor deler av Fokus bank er i dag.

Produksjonen kom i gang igjen i Foki-bygningen i 1948. Sardinproduksjonen var den mest interessante produksjonen ved A/S Trondheim Preserving i hele 1950-årene.

A/S Foki sitt brevhode. A/S Foki var et heleid datterselskap av Trondhjem Preserving Co fra 1927.

For å sikre råstofftilførselen hadde firmaet anskaffet føringsfartøylene M/S Foki og M/S Preserving med henholdsvis Harald Harsvik og Hans Nettet som skipperne. De var dyktige sjøfolk og forhandlere i kampen om å skaffe råstoff til fabrikkene. Deres operasjonsområde var kysten mellom Molde og Bodø. Her hadde fiskerne gjort sine steng med not, og føringsbåtene møtte fram til de ulike steng etter konferanse med fabrikkene.

Sardinesongen startet 1. mai og varte til 31. januar. Råstoffet burde være ved sildkaia i Rosenborgbassenget før kl. 0600, for deretter å bli kjørt med lastebil til fabrikkene. Dette førte til at det ofte ble utført et dristig sjømannskap. Det fortelles, med skipperne som sannhets-

vitner, at de små føringsbåtene kunne fare over Folla i uvær som holdt hurtigruten tilbake!

Når sardinesongen var slutt i januar, ble båtene satt i trafikk til Lofoten for å kjøpe rogn og råstoff til fiskebøllproduksjonen. Etter noen turer med dette ble det 6-8 uker i trafikk for å hente stor- og vårsild fra Kristiansund til kippersproduksjonen. Og endelig, som den siste jobben før sesongen begynte 1. mai, et par dagers slippsetting, for så å dra til Tinnfabrikken i Stavanger med blikkafvfall og returnere med 300 favner eikeved fra Mandal til røykeovnene.

Råstoffet sommerstid til sardinproduksjonen var av en helt enestående kvali-

Brev fra Western Samoa 25 juli 1952.

Trondhjem Preserving og Foki solgte sine produkter til 52 land rundt 1930. Hovedmarkedene var i Øst- og Vest Afrika, Sør- og Mellom Amerika, USA, Canada og England. På kontoret i Trondheim var det faste korrespondenter i engelsk, tysk og spansk.

I 1950-årene reiste salgssjef Sigurd Huun på månedlange salgsreiser til Afrika, Det fjerne Østen, USA og Europa.

tet. Det var sommersild av størrelse 20-34 stk. på kiloet som holdt en fettprosent på ca. 23%. Dette råstoffet ble tatt på Trøndelagskysten og var basis for såkalte urøkte 1/4 clubsardiner. De kom svært nær opptil portugisiske og marokkanske sardiner - og Trondhjemssardiner var meget populære på verdensmarkedet.

I 1951 ble det anskaffet et stort automatisk sardinkokeanlegg med meget stor kapasitet, som ga en betydelig rasjonaliseringsgevinst.

På slutten av femtiårene var det tegn som tydet på at hermetikkindustrien som helhet kanskje hadde sett sine beste økonomiske år. En rekke veltablerte fabrikker langs kysten - også i Stavanger og Bergen - måtte innstille. En ensidig produksjon med store sesongmessige svingninger ga lite tilfredsstillende arbeidsforhold. Det var ingen som lenger var interessert i å arbeide 4-5 måneder for så å gå ledig resten av året. Dertil var det mer enn nok arbeid å få. Dessuten var ikke lønningene de beste i hermetikkindustrien.

For å følge med i utviklingen på den teknologiske siden krevdes det etter hvert store uttelling. I 1956/57 ble det på Preservingen investert millionbeløp i automatiske tredemaskiner som erstattet håndtreding av småsilda. Dessuten ble røykeovnene ombygget til oljefyring (lufttemp. på ca 100 grader for å "koke" silda) og røykgenerator med eikeflis for å gi råstoffet den karakteristiske røksmaken. Dermed ble transporten og håndteringen av de årlige 300 favnene eikeved fra Mandal overflødig. Dette var investeringer som småfabrikkene ikke maktet.

Det var slutt på den tida da det var billigst og lettest å kjøpe en ledig hånd for å flytte en boks fra A til B. Dessuten begynte fryseteknikken så smått å få innpass i råstoffbehandlingen, og det krevde også en annen innstilling fra fabrikkierens side, noe som igjen kunne resultere i en nedlegging av bedriften.

I Trondheim var det i 1960-årene ikke mangelen på arbeidskraft som var mest følbart for hermetikkindustrien, men derimot den økende konkurransen både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Her hadde Trondhjem Preserving fått en ubehagelig konkurranse fra Jugoslavia og Danmark, og selvfølgelig fra Marok-

Fra tariffavtale 1952:

§ 7.

Akkordarbeid.

1. Akkordarbeid skal uhindret kunne anvendes ved bedriftens samtlige avdelinger. Akkordsatsene fastsettes slik at gjennomsnittlig dyktige kvinnelige arbeidere skal kunne tjene kr. 2,58 pr. time.

Nye og uøvde arbeidere skal ha en opplærings- og utdanningstid på inntil 30 dager før de settes til akkordarbeid.

2. Alle akkordarbeidere skal være fritatt for transport til og fra arbeidsbordet (arbeidsplassen).
3. Hvis akkorder avbrytes på grunn av reparasjoner, betales arbeiderne timelønn for den tid reparasjonen varer, forutsatt at de ikke settes til annet arbeid.
3. For mannlige arbeidere som gis akkordarbeid skal akkordsatsene fastsettes under hensyntagen til at et rimelig akkordoverskudd skal kunne oppnås.

§ 8.

Overenskomstens varighet.

Overenskomsten skal tre i kraft 15. april 1952 og gjelde til 31. mars 1953 og videre 1 år om gangen hvis den ikke av en av partene blir sagt opp skriftlig med 2 måneders varsel.

Akkordsatser:

Erisling og musse (inntil 13 cm).

Tredning, pr. fisk 0,075 øre

28

Legning:

Pr. 100 esker

1/2 esker, 4 lag, utstår.

1/6 og 1/4 ovale, 1/4 og 1/4 dingl. under	
18 fisk	kr. 1,61
18—20 fisk	» 1,78
21—24 »	» 2,06
over 24 »	» 2,58
1/4 dingl. tverrpakket inntil 38 fisk	» 3,23
1/8 og 1/4 dingl. 1 lag, 6—9 fisk	» 0,94
10—12 fisk	» 1,03
1/16 2 lag, 8—12 fisk	» 1,08
13—16 fisk	» 1,30
1/16 1 lag, 4—6 fisk	» 0,80

Røket småsild (over 13 cm).

Tredning med apparat, pr. fisk 0,085 øre
tredning med hånd, pr. fisk 0,18 »

Legning:

Pr. 100 esker

1/2 alm. esker	kr. 2,46
Denne sats inkluderer alt nødvendig klipp.	
1/2 American utstår.	
1/2 ovale	» 1,47
1/2 oblong (dobbel snakes) utstår	
1/2 pund Kaliforniske ovale utstår	
1/3 ovale	» 0,80
1/3 og 1/4 dingl. 6—9 fisk	» 0,94
1/4, 1/4 dingl. og 1/4 oblong (snacks),	
4—6 fisk	» 0,76

Foranstående satser, både for tredning og legning, inkluderer alt arbeid som er nødvendig å utføre for at produktet skal bli førsteklasses, der-

29

ko og Portugal. De gode tidene i Norge gjorde at lønningene steg hurtigere enn eksportprisen økte.

Den mest arbeidskrevende delen av produksjonen ved Trondhjem Preserving var fremdeles framstillingen av sardiner. Her var det to store anlegg, ett på Buran og ett på Foki på Lade. Foki med sine 4000 kvm var fremdeles landets største hermetikkfabrikk, regnet i gulvareal. Skulle det foretas noen rasjonalisering, var det derfor naturlig å satse på Foki og samle sardinproduksjonen der. Dette ble gjort og arbeidet fullført i 1967.

At tidene var vanskelige for hermetikkproduksjonen, fikk en se i 1965 da Trondhjem Canning and Export Co på

Buran måtte gi opp og foretok en styrt avvikling av firmaet. Fra før av var A/S Konserv på Bakklandet nedlagt.

Etter at produksjonen var samlet på ett sted, på Foki, var grunnlaget lagt for fortsatt drift. Problemet var imidlertid ikke produksjonen, men salget. Trondhjem Preserving hadde ikke tilfredstillende salgsapparat for sardiner og var avhengig av andre eksportører som solgte Trondhjems-sardinene under sine egne merker. Sommeren og høsten 1969 ble det produsert 50.000 esker sardiner om dagen foruten ca. 15.000 bokser middagshermetikk. Sardinene måtte selges for 64 øre esken, og på tross av den gunstige produksjonen ble det ikke særlig overskudd av det.

Fra Arbeidstidsinndeling 1963:

Fra januar 1963 blir arbeidstiden i våre fabrikker: som følger:

fra kl 7.00 til kl 16.15 på ordinære virkedager, med spisepause fra kl 11.30 til 12.15.

fra kl. 7.00 til kl 12.30 på lørdager, med spisepause fra kl. 9.00 til kl 9.30.

Den fastsatte arbeidstid skal være effektiv og enhver må stå ved, eller være klar til sitt arbeid når det ringes ved de ovenfor nevnte klokkeslett.

De kvinner som betjener hakkene ved 1/2 times tidligere fremmøte, gis tillatelse til å medta i fabrikk eventuell matpakke, som spises ved arbeidsstedet uten at maskinene stanses.

Spising ellers utenom den fastsatte spisetid, kl. 11.30 til kl. 12.15 (lørdager kl. 9.00 til kl. 9.30)

er ikke tillatt. Dette gjelder for alle øvrige ansatte og for fabrikkens samtlige avdelinger.

Thermosflasker, og flasker forøvrig samt vesker, bærenett og lignende er det ikke tillatt å ta med inn i fabrikklokalene.

Bedriften har adgang til å pålegge arbeiderne å utføre påkrevet arbeid på fridager. Det skal gis fri den etterfølgende uke for det antall timer der er arbeidet innenfor den ordinære arbeidstidsramme på fridager. Arbeiderne skal ha beskjed om slikt arbeid senest foregående dag kl. 11.00.

Når varsel er motatt i rett tid om arbeid på fridager, skal arbeidet innenfor den tidligere ordinære arbeidstid på disse dager betales med ordinær timelønn uten prosenttillegg for overtid.

En annen årsak var svikten i råstofftilførselen. Havet var fisket tomt for vintersild og dermed ble det lite yngel og mussa for hermetikkindustrien. Skulle en fortsette produksjonen likevel, var betingelsene følgende: Frosset råstoff måtte hentes fra Skottland (Skottebrisling) med frysebåt, frosset storsild kunne en få fra Østersjøen, særlig Polen, blick til emballasje fra Kontinentet, tomatpuré fra Portugal, olivenolje fra Spania, alt sammen fraktet langt inn i Trondheimsfjorden - og så foredlet til sardiner og solgt for 64 øre pr. boks. Dessverre, det lot seg ikke gjøre, og stilt overfor dette faktum var avgjørelsen lett å ta. Trondhjem Preserving var mye mer enn bare sardinproduksjon, og da var det

bedre å satse på det som var lønnsomt enn å la seg utarme av en ulønnsom produksjon.

Følgelig vedtok styret å avslutte sardinproduksjonen ved sesongens slutt, ved utgangen av 1969. Trondhjem Preserving fortsatte med produksjon av middagshermetikk. Lokalene på Foki ble i sin helhet renovert og leid ut.

I de senere år har Foki-bygningen i tur vært brukt som:

Møbelbutikk, i sin tid landets største (Møbel-3) (1971 - 1984)

Fokibygingen som bilhall i 1991.

Foto: Hell Bil

Bilhall, Toyotahallen (1985 - 1992). I denne perioden ble det praktfulle serpentingulvet lagt.

Moderne Avishus, ArbeiderAvisa, Avis Trondheim (1992 - 1994)

Dagligvarebutikk, landets største Rema-butikk (Fra 1994)

I 2002 er følgende leietakere: Fokus Bank, Posten, Kafe Ladegrillen, Vitalis Helsekost, Krone Kiosken, Lade blomster & gaver, utsalg for Byåsen bakeri, Rema 1000.

Det finnes ikke maken til bygg i Trondheim. På tross av dets brogete fortid har det en stor fleksibilitet. Uten å forandre tak, vegger og konstruksjoner har handel og industri i snart tre generasjoner

funnet et moderne, funksjonelt sted for sine gjøremål. Bygget står som et fremragende eksempel på en framsynt byggemåte, enkelt, men med elegante løsninger og konstruksjoner. Bygget har i over 75 år vært i Trondhjem Preservings eie, og er blitt tatt meget godt vare på.

I dag eies Foki-bygget av Trondheim Preserving Eiendom.

Kilder:

1. Trondjem Preservings arkiv.
2. J. Kjos-Hanssen: Egne notater

Fokibygningen i mai 2002.

Foto: Knut L. Vik